

นิติปรัชญาในเพลงเพื่อชีวิตของไทย

Legal Philosophy in “Pleng Phuea Chiwit” Songs

พิทักษ์ ศศิสุวรรณ*

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
เลขที่ 80 หมู่ที่ 9 ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

Pitak Sasisuwan

Faculty of Law, Chiang Rai Rajabhat University
80 moo. 9 Paholyothin Rd., Muang District Chiang Rai Province 57100
Email: pitak.sas@crru.ac.th

Received: December 11, 2025

Revised: March 23, 2026

Accepted: March 26, 2026

บทคัดย่อ

กฎหมายคือองค์ประกอบสำคัญของการประกอบสร้างสังคม ที่ใดมีสังคมที่แห่งนั้นย่อมมีกฎหมาย เป็นหน้าที่สำคัญของประชาชนในสังคมที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจถึงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในสังคมของตนเอง เปรียบดังการเล่นเกมส์ที่ผู้เล่นต้องคอยเรียนรู้กติกาในการเล่นอยู่เสมอ เพื่อมิให้ละเมิดกติกาซึ่งเปรียบได้ดังกฎหมายที่คอยควบคุมสังคมให้เป็นปกติสุข ผู้เขียนเห็นว่าปัจจุบันมีกฎหมายในสังคมอยู่เป็นอันมากเกินกว่าที่ผู้คนทั่วไปจะเรียนรู้ได้หมดสิ้น ทั้งการเรียนรู้และเข้าใจกฎหมายก็มีจำเป็นจะต้องผูกขาดเฉพาะในรัฐสถาบันกฎหมาย หรือรัฐสถานศึกษาเท่านั้น ผู้คนมากมายสามารถอาศัยการเสพวรรณกรรม บทเพลง หรือทางเลือกอื่นในการรับรู้และเข้าใจกฎหมายได้ ในขณะที่เดียวกันวรรณกรรม หรือบทเพลงก็เป็นแนวทางหนึ่งในการถ่ายทอดภาวะความรู้ ความเข้าใจ และวิธีใช้กฎหมายของประชาชนได้เช่นกัน บทเพลงเพื่อชีวิตเป็นแนวทางสำคัญในการสะท้อนความคิด ความเชื่อของสังคมที่มีต่อกฎหมายและเป็นการแผ้วถางเส้นทางสำคัญแห่งยุคสมัยให้กับมวลชนในการต่อสู้ เรียกร้อง ผ่านหลายบทเพลงที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ พบว่าบทเพลงเพื่อชีวิตสามารถสอดแทรกนิติปรัชญาสู่ครีวเรือน ท้องไร่ท้องนา หรือในโรงงานอุตสาหกรรม ชิมซาบเข้าสู่ห้วงความคิดได้ตั้งแต่ชนชั้นนายทุนกระทั่งชนชั้นกรรมาชีพ เป็นแนวทางใหม่สำหรับการศึกษาวิชากฎหมายที่มีได้จำกัดอยู่เพียงในตำรา หรือห้องเรียน แต่อยู่ในทุกที่แม้แต่ในบทเพลง

คำสำคัญ: นิติสำนึก, ปรัชญากฎหมาย, บทเพลงเพื่อชีวิต

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

Abstract

Law is a fundamental element in the construction of society; wherever there is society, there is law. It is a significant duty of citizens within a society to learn and understand the law of their own community. This can be compared to playing a game where players must constantly learn the rules to avoid violations. In similarity, law regulate society to ensure peace and order. The author seconds that, currently, there are far too many laws in society for the general public to learn in their entirety. Furthermore, the learning and understanding of law need not be monopolized exclusively within just legal institutions or educational establishments. People may rely on the consumption of literature, music, or other alternatives to perceive and understand the law. Simultaneously, literature or music serves as a channel for conveying the public's perception, understanding, and application of the law. “Phleng Phuea Chiwit” or the category of songs regarding the hardship of living life, politics and understanding of social discourse was a significant medium for reflecting society's thoughts and beliefs regarding the law, and they pave an important path of the era for the masses to struggle and thrives. Through the analysis of a handful of songs, the author found that “Phleng Phuea Chiwit” can foster legal philosophy into urban people, farmers, factories worker and labor classes, permeating the thoughts of everyone from the higher hierachy to the grass root citizen. This represents a new approach to legal study that is not confined to textbooks or classrooms, but exists everywhere, even within music.

Keywords : Legal concious, Legal philosophy, pleng phuea chiwit

1. บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของบทเพลงเพื่อชีวิตในประเทศไทย

บทเพลงถือเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งเพราะมีการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารและถ่ายทอดอารมณ์ ความคิดผ่านเนื้อเพลงที่มีการใช้คำคล้องจอง สัมผัส และการเลือกใช้คำที่สอดคล้องกับจังหวะและทำนองทำให้เข้าถึงผู้คนได้ง่าย คุณค่าทางวรรณกรรมของเพลงจึงขึ้นอยู่กับการประพันธ์เนื้อเพลง เพลงจึงสามารถสื่อสารโดยตรงกับจิตใจของผู้ฟังได้โดยตรง ก่อให้เกิดประสบการณ์ความคิดแก่ผู้ฟังตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารกับสังคมผ่านบทเพลงย่อมง่ายกว่าการอบรมสั่งสอนในห้องเรียนตามหลักสูตรวิชาการทั่วไป เพลงสามารถเข้าถึงกลุ่มชนได้ทั่วทุกชนชั้น บทเพลงทั่วไปอาจเป็นการปลุกจิตนาการอารมณ์ในด้านต่าง ๆ อาทิ ความรัก ความเศร้า ความยินดี หรือแม้แต่การปลุกเร้าจิตใจผู้คนให้รักชาติได้ เป็นต้น

บทเพลงบางประเภททำหน้าที่จารึกประวัติศาสตร์อันชอกช้ำทุกข์ทนของผู้คนในสังคมที่ถูกกดขี่ ตลอดจนสะท้อนมุมมองของศิลปินที่มีต่อสังคมในยุคนั้น อันเป็นการสื่อสาร “ความจริงทางสังคม” (Social Reality) ผ่านบทเพลงลักษณะนี้ โดยเริ่มปรากฏรูปร่างขึ้นโดยมีจุดเริ่มต้นจากการเป็น “เพลงปฏิวัติ” (Revolutionary Songs) หรือ “เพลงชีวิต” ตั้งแต่ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และเฟื่องฟูอย่างมากในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งศิลปินในยุคนั้นมักเข้าไปเคลื่อนไหวร่วมกับนักศึกษาและประชาชนในป่า และพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นการพยายามสร้างสรรค์สังคมด้วยบทเพลง ดังนั้น “เพลงเพื่อชีวิต” (Pleng Phuea Chiwit) จึงถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทยเพื่อปลุกจิตสำนึกของผู้คนในสังคมให้หันกลับมาตระหนักถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ของสังคมที่เป็นผลพวงของการพัฒนาชาติแบบทุนนิยม บทเพลงดังกล่าวมิใช่ยึดติดที่ท่วงทำนองเพลงว่าต้องเป็นเพลงที่มีท่วงทำนอง “โฟล์คซองของไทย” (Thai folk songs) แต่ผู้เขียนมุ่งหมายถึงแนวเพลงไทยทุกแนวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิต สังคม การเมือง และการต่อสู้ของชนชั้นแรงงานหรือคนทั่วไปในสังคม โดยมักมีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนปัญหา จุดประกายความคิด หรือให้กำลังใจผู้คนในสังคม

ในปัจจุบันนั้นสังคมคนดนตรีสมัยนิยมมีความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามความหมายของคำว่า “เพลงเพื่อชีวิต” ที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่นความเข้าใจว่าเพลงเพื่อชีวิตคือรูปแบบทางดนตรีหรือเอกลักษณ์ของการแต่งกายภายนอกของศิลปิน หรือเพลงที่มีเนื้อหาที่กล่าวถึงความรักแบบปัจเจกนิยม แต่ใช้ภาษาท้องถิ่น เช่นภาษาจากภาคใต้เพื่อขับร้อง หรือที่เรียกกันในระบบธุรกิจดนตรีว่า “ศิลปินเพื่อชีวิตได้” ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความเข้าใจในความหมายของเพลงเพื่อชีวิตที่เปลี่ยนไปจากความหมายเดิมของเพลงเพื่อชีวิตที่เป็นต้นกำเนิด กล่าวคือบทเพลงที่กล่าวถึงการต่อสู้ทางการเมืองโดยมีเป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าของประชาชน¹

¹ ธนัญชัย ไกรเทพ, “วิวัฒนาการของเพลงเพื่อชีวิตจากยุคคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ถึงยุคคณะราษฎร พ.ศ. 2563,” *วารสารดนตรีและศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 5, ฉ.1 (มกราคม – เมษายน 2566): 53.

ในบทเพลงเพื่อชีวิตเหล่านี้บางบทเพลงมีวิธีสื่อสารที่สามารถปลูก “นิติสำนึก” (Legal consciousness) อันเป็นการสร้างความตระหนักรู้ หรือสำนึกในทางกฎหมายทั้งจากภายในคือ การรับรู้เข้าใจกฎหมาย และจากภายนอกคือการปฏิบัติ โดยเฉพาะจากมุมมอง และความเข้าใจของศิลปิน ซึ่งถือเป็นกระบอกเสียงของประชาชน² เช่น การรับรู้และเข้าใจตลอดจนการปฏิบัติตามกฎหมายของคนชายขอบที่แตกต่างไปจากมาตรฐานที่สังคมตั้งไว้ ซึ่งนำไปพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปว่าบุคคลกลุ่มดังกล่าวด้วยโอกาสทางสังคมจึงส่งผลให้มีวิถีทางปฏิบัติตนแตกต่างไปจากคนทั่วไปหรือไม่อย่างไร เป็นต้น เนื่องจากบทเพลงเพื่อชีวิตมุ่งฉายภาพลักษณ์ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคม ผู้ศึกษาด้านสังคม การเมืองการปกครอง และกฎหมาย จึงไม่สามารถเพิกเฉยสาระที่แฝงมากับบทเพลงเหล่านี้ได้ ทั้งยังต้องให้ความสนใจศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงที่มาของแนวความคิดที่ศิลปินสอดแทรกในแต่ละเพลง โดยเฉพาะนักนิติศาสตร์ควรให้ความสนใจกับ “นิติทัศนะ” (Legal Mind) ของศิลปินที่ถือว่าเป็นกระบอกเสียงของประชาชน

การศึกษา “ความรู้สึก” เป็นการขยายจักรวาลแห่งการศึกษาวิชานิติศาสตร์ยุคใหม่ เนื่องจากการศึกษาเฉพาะกฎหมายเพียงประการเดียวย่อมไม่สามารถใช้กฎหมายได้อย่างสมบูรณ์แบบ การพยายามทำความเข้าใจถึงสำนึกของผู้คนที่ต่อกฎหมาย และวิธีการใช้กฎหมายของเขาจึงเป็นสิ่งเติมเต็มให้เราเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงของการใช้กฎหมายในสังคม นักนิติศาสตร์มิใช่ตัวกฎหมาย และกฎหมายมิได้ผูกขาดให้นักนิติศาสตร์ใช้และตีความเท่านั้น นี่คือโลกแห่งความหลากหลายที่ถึงเวลาแล้วในการเปิดรับฟังความหลากหลายนั้นผ่านการวิพากษ์อย่างเป็นระบบ อาทิ งานวิพากษ์นิติสำนึกผ่านวรรณกรรมของพิทักษ์ ศศิสุวรรณ เกี่ยวกับการวิพากษ์ปรัชญากฎหมายจีนผ่านวรรณกรรมสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)³

การเคลื่อนไหวต่อสู้ของผู้คนในยุคหนึ่งจะปรากฏเป็นรูปร่างขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับการส่งต่อ สืบทอดทางความคิดแก่คนอีกยุคหนึ่งอย่างต่อเนื่อง บทเพลงเพื่อชีวิตของไทยได้พยายามทำหน้าที้นั้นอย่างเจียบงันผ่านประเด็นที่แหลมคม บางโอกาสถึงขั้นท้าทายอำนาจรัฐ ในขณะที่บางบทเพลงกระตุกจิตสำนึกผู้คนให้หันกลับมามองถึงสภาพปัญหาที่สังคมละเลย และบางบทเพลงสร้างวาทกรรม (Discourse) ผ่านถ้อยคำร้องอันเป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างและสื่อสารความคิด หรือความจริงทางสังคม มีลักษณะโน้มน้าวให้คนเชื่อ หรือคล้อยตามมากกว่าจะชักนำให้คิด วิเคราะห์ แยกแยะอย่างมีเหตุผล เป็นชุดความคิดที่แสดงออกมาทางภาษาเพื่อจูงความคิดมากกว่าจะกระตุ้นให้ใครครวญด้วยปัญญา บทเพลงเพื่อชีวิตของไทยจึงเป็นมากกว่าการใช้บทเพลงเพื่อความบันเทิง แต่เป็นการใช้บทเพลงเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความจริง ความหมาย และอำนาจ

² สมชาย ปรีชาศิลปกุล, “พรมแดนความรู้ของการศึกษากฎหมายแนวนิติสำนึกในสังคมไทย,” *วารสารนิติสังคมศาสตร์* 8, ๑.1 (มกราคม-มิถุนายน 2558): 24-25, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/64640/53024>, สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

³ พิทักษ์ ศศิสุวรรณ, “วิพากษ์ปรัชญากฎหมายจีนผ่านวรรณกรรมสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน),” *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์* 7, ๑.2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2023): 71-90, <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/lawccru/article/view/263902>, สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

ในสังคม โดยมีความสำคัญยิ่งในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมือง สำหรับความแตกต่างในรายละเอียดระหว่างวงดนตรีเพลงเพื่อชีวิตระดับประเทศและระดับท้องถิ่นพบว่าศิลปินระดับชาติมักจะแต่งเพลงที่สะท้อนปัญหาโดยมีแนวคิดมุ่งสู่การสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้าง ส่วนระดับท้องถิ่นมักจะนำเสนอเรื่องราวปัญหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน⁴ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญใช้ในการสื่อสารและหล่อหลอมความคิดของคนชาติตลอดครึ่งศตวรรษทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม เป็นพลังอำนาจละมุน (Soft Power) ที่ใช้ในการโน้มน้าวและดึงดูดความสนใจสภาพปัญหาที่ศิลปินต้องการนำเสนอทั้งจากคนในชาติ และจากประเทศอื่นผ่านบทเพลงที่สื่อถึงวัฒนธรรม ค่านิยม หรือปัญหาสังคม แทนการใช้กำลังทหารหรืออำนาจเศรษฐกิจ โดยอาศัยเสน่ห์ของงานศิลปะดนตรีเพื่อชีวิตตลอดห้วงกาล

อย่างไรก็ตามในบทความวิชาการนี้ผู้เขียนเพียงวิพากษ์งานเพลงเพื่อชีวิตของศิลปินบางท่านและบางบทเพลงที่มีการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมในยุคหนึ่งๆผ่านเหตุการณ์ทางการเมืองเพื่อกระตุ้นและกระตุ้นความคิดของประชาชนพลเมือง หากผู้อ่านมีความเห็นว่ายังมีบทเพลงอื่นที่สามารถสะท้อนนิตินัยให้กับผู้ฟังเพิ่มเติมย่อมสามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์ถกเถียงในรายละเอียดได้ การวิเคราะห์เนื้อหาในงานเขียนนี้จึงมีวัตถุประสงค์มุ่งวิพากษ์บทเพลงเพื่อทำความเข้าใจกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมไทยในบางด้านให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความเข้าใจกฎหมายของ “สามัญชน” ผ่านประสบการณ์ของศิลปินผู้ใกล้ชิดประชาชนที่ถ่ายทอดเป็นบทเพลง ซึ่งอาจเป็นความเข้าใจที่ตรง หรือไม่ตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นตามประวัติศาสตร์ซึ่งผู้อ่านสามารถถกเถียงถึงความถูกต้องความเป็นจริงได้ แต่จำเป็นต้องระลึกไว้เสมอว่าสิ่งนี้เป็นเพียงความเข้าใจของศิลปินอันเสมือนเป็นกระบอกเสียงของประชาชนในยุคสมัยนั้น การเปิดกว้างรับฟังข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเป็นการเปิดโลกวงการนิติศาสตร์ไทยเติบโตทางความคิดบรรลุสู่ขั้นไร้ขีดจำกัดทางวิชาการในที่สุด

2. บทเพลงแห่งการปฏิบัติของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

2.1 ประชาธิปไตยที่คนไทยไม่รู้จัก

บทเพลงสะท้อนถึงความ “ไร้เดียงสา” ของประชาชนที่มีต่อระบบการปกครองประชาธิปไตย เสียดสีคุณภาพชีวิตของผู้คนในระบบประชาธิปไตย และความสิ้นหวังที่จะมี “ประชาธิปไตยเต็มใบ” ผ่านระบบเลือกตั้ง อาทิ บทเพลง “ประชาธิปไตย” พ.ศ. 2529 คำร้องโดย ยืนยง โอภากุล หรือ แอ๊ดคาราบาว ทำนองโดย ยืนยง โอภากุล, ปรีชา ชนะภัย, เทียรี่ เมฆวัฒนา โดยเนื้อหามีสำคัญบางส่วน “รู๊ว! เราต้องอุดรู๊ว! ไหล ถ้าอยากเห็นเมืองไทยพัฒนาขึ้นอย่างผู้นำต้องมาจากการเลือกตั้ง ใครอยากเป็นบ้ายกมือขึ้น ให้ประชาชนมีสิทธิออกเสียงผู้มาคุมบังเหียนชีวิตประชาชน จะปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเล่นแบบไทย ๆ หรือระบบสากล

⁴ คชาวุธ ทองไทย, “การศึกษาเพลงเพื่อชีวิตของไทยจากแนวพัฒนาการสู่การวิเคราะห์การประกอบสร้างวาทกรรมทางสังคม,” *วารสารรัฐสมัย* 40, ฉ.2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562): 21, <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rusamelae/article/view/225736>, สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

ก็เลือกเอา” สะท้อนมุมมองของศิลปินที่เห็นบ้านเมืองสมัยนั้นว่ายังไม่ตอบสนองความต้องการแท้จริงของประชาชน ที่ได้มอบหมายอำนาจให้ผู้แทนของตนไปทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง คุณภาพชีวิตของประชาชนมิได้ถูกพัฒนาเท่าที่ควรเป็น ทั้งระบบการเมืองที่ซับซ้อนประชาชนแทบไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

ความเป็นจริงทางการเมืองการปกครองของประชาชนไทยถูกเปิดโปงครั้งสำคัญในบทเพลง “มนต์การเมือง” พ.ศ. 2500 ขับร้องโดย คำรณ สัมบุณณานนท์ คำร้อง-ทำนองโดย สุเทพ โชคสกุลคำรณ เป็นนักร้องฝึปากกล้าที่พยายามตีแผ่ความดำมืดทางการเมืองในยุคที่มีผู้นำอย่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ บทเพลงดังกล่าวเป็นการเสียดสีอำนาจรัฐโดยตรง และสร้างความไม่พอใจแก่ผู้มีอำนาจสมัยนั้น บทเพลงของท่านจึงถูกสั่งห้ามร้อง และห้ามเปิดทางสถานีวิทยุ อย่างไรก็ตามแม้จะหาฟังได้ยากแต่เมื่อมีงานมหรสพ หรืองานวัดต่าง ๆ ท่านก็มักจะนำบทเพลงนี้ขึ้นร้องเสมอจนติดหูประชาชนทั่วไป ในกาลต่อมาวงการบาวจึงได้นำบทเพลงนี้มาร้องใหม่ในชื่อเดียวกัน บทเพลงดังกล่าวสะท้อนความเป็นจริงทางการเมืองไทยที่มีทุกยุคสมัยไม่เคยเปลี่ยนแปลง อาทิ “เสียงโฆษณาของนักการเมือง ยกเอาแต่เรื่องที่ดิงตามาพูดจา มีหนังมาฉายให้ชาวไร่ชาวนา ได้ดูได้ชมกันทั่วหน้า ะรินตื่นตาตื่นใจกันไป” ความเป็นจริงดังกล่าวคือการนำอำนาจที่ได้จากประชาชนไปเล่นละครทางการเมืองแสดงให้ประชาชนเสพเพื่อหวังผลทางการเมืองถือเป็น “รัฐนาฏกรรม” (Political Theatre หรือ Political Drama) คือ การเปรียบเทียบกิจกรรมทางการเมืองกับการแสดงละคร นักการเมืองแสดงบทบาทบนเวทีการเมืองเพื่อสร้างภาพลักษณ์หรือโน้มน้าวประชาชน โดยมีการจัดฉาก คำพูด และท่าทางเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง คำนี้มักใช้วิพากษ์การเมืองที่เน้นสร้างภาพมากกว่าการแก้ปัญหาจริง⁵ อย่างไรก็ตามละครทางการเมืองถูกผนึกแนบอยู่ในสังคมจนเข้าไปจิตใต้สำนึกของประชาชนเสมอมา การแสดงลักษณะนี้ถูกฉายซ้ำตลอดหน้าประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย เปลี่ยนไปเฉพาะผู้เล่นและผู้รับชมเท่านั้น

สิ่งที่น่าพิจารณาก็คือ แม้ในบทเพลงมนต์การเมืองยังแสดงให้เห็นถึงภาพที่มีอยู่ในทุกยุคสมัย อาทิ “จะสร้างไฉนโน้นจะทำไฉนที่ยังขาดแคลน ทั่วทุกถิ่นทุกแดนฟังดูก็แสนจะชื่นใจ ถนนหนทางลำคลองจะสร้างให้มากมาย เลิกเลี้ยงวัวเลี้ยงควายจะซื้อรถให้มาไถนา ถือคติใจแต่นี้ต่อไปคงสุขอารมณ์ ชาวนาพากันชื่นชมนิยมดังเขาพูดมา พอเป็นผู้แทนนั่งแท่นอยู่ในสภา ตั้งหลายปีที่ผ่านมาจะไถนายังต้องใช้ควาย” ฉายภาพว่าประชาชนที่เลือกผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศตามระบบยังไม่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งที่สำนึกของประชาชนก็ “รู้ทัน” นักการเมืองที่สัญญาักตนไว้วันนั้นหลอกลวง จึงนำศึกษาให้ลึกลงไปว่าเหตุใดประชาชนยังคงเลือกนักการเมืองลักษณะนี้เข้าไปทำหน้าที่บริหารรัฐกิจแทนตนทั้งที่ทราบและเข้าใจว่าสิ่งที่นักการเมืองสัญญาไว้เมื่อครั้งเลือกตั้งเป็นเพียงการหาเสียงทางการเมืองเท่านั้น

⁵ Puff, “รัฐนาฏกรรม...เน้นสร้างภาพมากกว่าแก้ปัญหาจริง?”, 2567, <https://puff-onlinemag.com/editorial/politic-drama>, accessed October 12, 2025.

2.2 อำนาจรัฐในมือประชาชน : ความฝันที่ไม่เคยเป็นจริง

เมื่อความฝันของนักประชาธิปไตยในประเทศไทยพังสลายลงในช่วงหลังเหตุการณ์ “6 ตุลา” (6 ตุลาคม พ.ศ. 2519) ส่งผลให้นักศึกษาและประชาชนบางส่วนต้องหลบหนีเข้าป่า และเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเนื่องจากความกดดันทางการเมือง จนถือกำเนิดบทเพลง “ถั่งโถมโถมแรงไฟ” คำร้องโดย สุรชัย จันทิมาธร หรือ หงาคาราวาน ทำนอง โดย สุรชัย จันทิมาธร และทองกราน ทานา โดยสุรชัยได้นำเอาทฤษฎีปฏิวัติมาเขียนเป็นเนื้อหา ในเพลง เนื้อหาเป็นการปลุกเร้าให้ผู้คนลุกขึ้นต่อสู้กับอำนาจอันไม่ชอบธรรม และกดขี่ อาทิ “ปฏิวัติโค่นล้ม สังคมแบบเก่า ปฏิวัติเพื่อเราประชาชนชาติไทย มาร่วมกันดันกงล้อ ประวัติศาสตร์ สู่เอกราชจริงแท้ และสดใส จับาอาวุธถั่งโถมโถมแรงไฟ เพื่อก้าวไกลแห่งสังคม อุดมการณ์” การเรียกร้องในความหมายเพลงดังกล่าวคือการขับเคลื่อนสังคมให้ไปสู่ “สังคมใหม่” ซึ่งต้องมีการปฏิวัติทางสังคม ซึ่งมีใช้การเข้าสู่ภาวะ “ไร้บรรทัดฐาน” (Anomie)⁶ แต่เป็นความพยายาม ล้มล้างระบบที่คอยกดขี่ให้คนไม่เท่าเทียมกัน เป็นฝันในอุดมคติของผู้ถูกปกครองทุกยุคสมัยตามแนวคิด นิติสังคมนิยม (Socialist Jurisprudence) อันเป็นแนวคิดที่มองว่ากฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมและเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยมีเป้าหมายหลักคือการสร้างความเสมอภาคทางสังคม และลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม

สำหรับวาทกรรมที่มักกล่าวถึงประชาชนในระบอบการปกครองประชาธิปไตยไทยที่ว่า “ชาวบ้านมักถูกลอกโดยนักการเมือง” หรือ “ชาวบ้านยอมขายเสียงให้กับนักเลือกตั้งจนพาประเทศชาติพังพินาศ” เมื่อผู้เขียนศึกษาบทเพลง “ล้างบาง” พ.ศ. 2535 โดย ยืนยง โอภากุล ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิกฤติการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในประเทศไทย และผู้ตกเป็นเหยื่อจากเหตุการณ์นี้คือประชาชน “คนจน ๆ ก็คนทั่วไป ประชาธิปไตยสร้างจากประชาชน อย่าตีราคาเพียงแค่เงินตราแจกคน ซื้อสิทธิ์ขายเสียงเพียงเพราะว่าความยากจน อนาคตมีดมน ลูกหลานเราบรลย...” โดยเพลงดังกล่าวยังมีเนื้อหาเสียดสีสังคมและการเมืองอันมีที่มาจากการทุจริตของผู้แทนราษฎรที่เข้าไปถอนทุนคืนจากการซื้อเสียงเมื่อครั้งเลือกตั้ง “...ประเทศชาติล่มจม ประชาชนาตรมอนาคตมืดมัว ชีวิตของเด็ก ๆ ทุกทั้งแผ่นดินไทยต้องไร้การศึกษา ก็ลูกหลานทั้งนั้นที่ขายแรงงานหนักจนเกินกายา เพียงเขาคิดกันว่า เขาแจกเงินเชิญไปเลือกผู้แทน...” อย่างไรก็ตามก็ตามศิลปินก็สะท้อนมุมมองของประชาชนทั่วไปว่าทราบและเข้าใจถึงสภาพปัญหาระยะยาวของการขายเสียงของตน และพยายามรณรงค์ให้ทุกคนร่วมกันล้างระบบการทุจริตในการเลือกตั้ง อันเป็นการตอบแทนนักการเมืองผู้ฉ้อฉล “...คนจนไม่ใช่คนโง่ ผู้แทนพุงโตแหกตาประชาชน ใช้เงินมาติดสินบน แล้วหลอกคนจนว่าประชาธิปไตย...”

⁶ อุนิษา เลิศโตมรสกุล และอัมณพ พุบำรุงกุล, *อาชญากรรมและอาชญาวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561), 211.

3. บทเพลงสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียม และการกดขี่

3.1 ความเท่าเทียมทางเพศ : คำนึงความเป็นคนให้เขา และเธอ

บทเพลง “ผู้หญิง” พ.ศ. 2535 โดย เทียรี่ เมฆวัฒนา (จากวงคาราบาว) ซึ่งแต่งเนื้อร้องและทำนองโดยตัวเอง เพลงนี้มีเนื้อหาที่ให้เกียรติและยกย่องเพศหญิง โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายในสังคมภายใต้กฎหมายที่ต้องเท่าเทียม สอดคล้องกับแนวคิด “นิติศาสตร์แนวสตรีนิยม” (Feminis Jurisprudence)⁷ ซึ่งเป็นการปฏิเสธแนวคิดที่ว่าเพศชายเหนือกว่าเพศหญิง เนื้อเพลงพยายามสื่อว่าไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันไม่ควรมีการแบ่งแยกหรือกดขี่ทางเพศ “...ผู้หญิง คือเพศที่อ่อนแอ เขาเป็นเพศเดียวกับแม่ ของคนชนทั้งหลาย อย่าทำกับหญิง เหมือนเป็นเช่นกระสอบทราย อย่าทำให้เขาดูคล้าย เป็นทาสอยู่ในครอบครัว...” บทเพลงเน้นย้ำถึงคุณค่าที่แท้จริงภายในจิตใจมากกว่าความสวยงามทางกายภาพ หรือบทบาททางสังคมที่ถูกกำหนดไว้เดิม อาทิ งานบ้าน หรือ การปรนนิบัติรับใช้ เป็นต้น เทียรี่ชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของผู้หญิงมิได้อยู่ที่การแต่งหน้าหรือเสื้อผ้า แต่อยู่ที่สติปัญญา ความคิด และการกระทำ เนื้อเพลงสะท้อนมุมมองที่เปิดกว้างต่อบทบาทของผู้หญิงในสังคมยุคใหม่ ที่สามารถทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ผู้ชายได้ในทุกสาขาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นนักธุรกิจ แพทย์ หรือแรงงาน และเรียกร้องให้สังคมยอมรับความสามารถนั้นอย่างแท้จริง “...สมัยใหม่ ระบบทาสหมดสิ้นไป แต่สิทธิสตรีทั้งหลาย ก็ยังคงด้อยกว่าชาย จงคิดให้นาน ผู้หญิงก็มีหัวใจ เลิกคิดแบ่งหญิงหรือชาย หญิงชายเป็นคนเหมือนกัน...” เป็นการตั้งคำถามและวิพากษ์สังคมไทยในอดีตที่มีแนวคิด “ชายเป็นใหญ่” (Patriarchy) ฝังรากลึกอยู่ โดยเรียกร้องให้ผู้ชายมองผู้หญิงในฐานะ “เพื่อนมนุษย์” หาใช่เพียง “สมบัติ” หรือ “สัตว์เลี้ยง” ที่ถูกผู้ชายตีตราความเป็นเจ้าของ

ในสังคมไทยยังคงประสบปัญหาแบ่งแยกทางเพศซึ่งมิได้จำกัดเพียงชาย หรือหญิงเพียงเท่านั้น วงคาราบาวพยายามขยับขยายดินแดนแห่งเพศสภาพให้กว้างไกลกว่าเพียงเพศชาย-หญิง บทเพลง “เรากระทบตุ๊ด” พ.ศ. 2545 วงคาราบาว คำร้องโดย ยืนยง โอภากุล ทำนองโดย ยืนยง โอภากุล, สุเทพ ปานอำพัน, ขจรศักดิ์ หุตะวัฒนะ “ตุ๊ดก็มีสิทธิ์เกิด ตุ๊ดก็มีสิทธิ์ตาย แม่แต่ตัวแต่ควาย กลัวตายด้วยกันทั้งนั้น เกิดมาเป็นตุ๊ด ไข่ป่ผุดบนโลกพระจันทร์ อยู่ร่วมโลกเดียวกัน เหมือนฉันยังอยู่กับเธอ ตุ๊ดยังอยู่กับเรา ตุ๊ดยังอยู่กับเรา...” ถือเป็นการยืนยันต่อหลักการสากลของความเป็นมนุษย์ (Humanity) และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ที่ทุกคนควรได้รับโดยกำเนิด ไม่ว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรของรัฐจะมีบทบัญญัติไว้อย่างไรก็ตาม หลักการพื้นฐานของชีวิตและความกลัวตายเป็นสิ่งที่ทุกคนมีร่วมกัน ซึ่งสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ถือเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้

ความเปราะบางและด้อยโอกาสทางสังคมของเพศทางเลือกในประเทศไทย “...เกิดเป็นตุ๊ดเป็นตน เหมือนเป็นชนกลุ่มน้อย ผู้หญิงไม่รักสักหน่อย ผู้ชายขยาดแขยง ไปแปลงเพศ

⁷ จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญาแนววิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2555), 77-78.

ให้สนใจ ก็ได้แค่มนุษย์จำแลง แล้วทำไมไฟเขียวไฟแดง ยังต้องมีไฟเหลือง...” เป็นการเรียกร้องทางอ้อมให้มีการปฏิรูปกฎหมายบ้านเมืองให้สอดคล้องกับหลักความยุติธรรมทางสังคม โดยชี้ให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างกฎหมายที่เป็นอยู่กับความต้องการความยุติธรรมของกลุ่มคนชายขอบ ประเด็นเรื่อง “มนุษย์จำแลง” และ “ไฟเขียวไฟแดง” เป็นการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ที่เรียกร้องให้มีพื้นที่และทางเลือกที่ชัดเจนในกฎหมายสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ส่วนวลีที่ว่า “ตุ๊ดก็มีสิทธิอยู่ อยู่กันแบบตุ๊ด ๆ” เป็นการยืนยันสิทธิที่จะเป็นตัวของตัวเอง (Right to Identity) และสิทธิที่จะไม่ถูกแทรกแซงโดยรัฐหรือสังคม ในมุมมองนี้กฎหมายควรทำหน้าที่ปกป้องเสรีภาพของทุกคน และป้องกันไม่ให้คนส่วนใหญ่กดขี่คนส่วนน้อย

สิทธิของเพศทางเลือกโดยเฉพาะ “ตุ๊ด” ในทางกฎหมายโดยเฉพาะที่เป็นประเด็นพิพาทถึงขั้นมีการยื่นฟ้องศาล สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 และกฎกระทรวงกลาโหมฉบับที่ 75 กำหนดให้บุคคลที่มีเพศกำเนิดชายและมีสัญชาติไทย เมื่ออายุครบ 21 ปีบริบูรณ์มีหน้าที่ไปเข้ารับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ จากข้อกำหนดดังกล่าว บุคคลที่มีเพศกำเนิดเป็นชายแต่มีการดำเนินวิถีชีวิตเป็นคนข้ามเพศ หรือบุคคลที่มีภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด จำเป็นต้องเข้ารับการตรวจเลือกทหารกองเกินฯ เช่นเดียวกัน

อดีตอันเจ็บปวดของ “ตุ๊ด” มักถูกสังคมมองว่าเป็น “คนไม่เต็มคน” หลักฐานสนับสนุนคำกล่าวนี้ปรากฏในเอกสารบันทึกผลการตรวจเลือก (เอกสาร สด.43) สำหรับบุคคลที่มีภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด มักถูกระบุด้วยถ้อยคำที่ลดทอนศักดิ์ศรี และละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น โรคจิตวิปริต โรควิกลจริตรุนแรง เป็นต้น การระบุด้วยถ้อยคำดังกล่าวในเอกสารสด.43 ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มีภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เนื่องจากการระบุว่าเป็น “โรคจิต” ทำให้มีสถานะเป็นบุคคลเสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งอาจถูกโต้แย้งสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญาส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย รวมทั้งการถูกปฏิเสธไม่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเมื่อสมัครเข้าทำงานส่งผลกระทบต่อสิทธิในการประกอบอาชีพและการมีงานทำ⁸ ในกาลต่อมาศาลปกครองจึงมีคำพิพากษาให้เพิกถอนข้อความ “เป็นโรคจิตถาวร” ออกจากใบรับรองผลการตรวจคัดเลือกทหาร (สด.43) ของผู้ฟ้องคดีที่เป็นบุคคลข้ามเพศ และให้ระบุข้อความใหม่ตามกฎหมายที่กำหนด ซึ่งในท้ายที่สุดกระทรวงกลาโหมได้แก้ไขเพิ่มเติมคำว่า “ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด” แทน⁹

⁸ จันทรจิรา บุญประเสริฐ, “จากวันนั้น...ถึงวันนี้ของคนข้ามเพศกับการเกณฑ์ทหาร,” 2567, <https://thaitga.org/contents?id=176>, สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2568.

⁹ นายสามารถ มีเจริญ ผู้ฟ้องคดี กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่ 1 หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน (หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง เดิม) ที่ 2 สัสดีจังหวัดลพบุรี ที่ 3 ผู้ถูกฟ้องคดี คำพิพากษาศาลปกครองที่ 1540 (ศาลปกครองกลาง 2554).

3.2 คนจน คนรวย : ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจที่ไผ่ฝัน

สังคมที่ไม่เท่าเทียมกันทางโอกาส "นางงามตุ้กระจก" พ.ศ. 2527 “...สังคมทราชมทราบเพราะคน ความยากจนใครทนได้ พ่อก็แก่แม่ไม่สบาย น้องหญิงขายวัยกำลังหม่า ข้าเพราะความที่เธอจน นี่หรือคนสังคมรังเกียจ ช่วยผู้ชายระบายความเครียด สิบร้อยพันยันรัฐมนตรี เป็นนางงามในอ่างน้ำ เป็นนางงามตุ้กระจก น้ำตาตกหัวอกเธอล้นเหลือ ใครจะรู้ใครจะเห็น ใครจะเป็นผู้เห็นใจ ใครจะมาคิดจริงใจ ผ่านเลยไปไม่จริงจิง...” สะท้อนภาพชีวิตของผู้หญิงที่ต้องขายบริการในสถานอาบอบนวด เพื่อหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว โดยใช้คำว่านางงามตุ้กระจกเพื่อเปรียบเทียบกับหญิงสาวที่ต้อง “จำใจทำ” และ “ไม่มีทางเลือก” เพียงเพราะความยากจน เป็นบทเพลงที่นำเสนอภาพอีกด้านของสังคม ที่คนในสังคมมักมองอาชีพนี้ในแง่ลบ แต่เบื้องหลังความจริงแล้วอาจมีเหตุผลและความจำเป็นที่คนภายนอกไม่เคยรับรู้ และแม้จะต้องเจ็บช้ำท้งกายและใจจากการถูกดูถูก แต่ผู้หญิงเหล่านี้ก็ยอมทำไปเพื่อให้ครอบครัวสบายได้เล่าเรียน และมีชีวิตที่ดีขึ้น

แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมาหลายทศวรรษ แต่ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจก็ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย การพยายามไขว่คว้าให้ได้มาซึ่งฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ยกระดับความเป็นอยู่ของคนไทยก็ยังคงมีอยู่ และการเลือกเส้นทางนางงามตุ้กระจกก็ยังคงอยู่กับสังคมไทยแม้จะเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการไปบ้าง แต่ความจำเป็นทางเศรษฐกิจก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้คนเข้าสู่วงจรนี้

บทเพลง “ขาวนาอาลัย” พ.ศ. 2533 ต้นฉบับขับร้องโดย อิศรา อนันตทัศน (สี่เผือกคนด่านเกวียน) และประพันธ์คำร้อง/ทำนองโดย มานพ รัตนพินธกุล (พระไม้) ใจความของบทเพลงนี้แสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตขาวนา ซึ่งถือเป็นคนชั้นรากหญ้าที่ถูกกั้นไว้โดยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม กลายเป็น “คนตกขอบ” ของสังคมซึ่งบทเพลงบรรยายให้เห็นความโศกเศร้าสะเทือนใจในงานศพของ “ทิดจันดี” ขาวนาผู้ล่วงลับทิ้งภาระหนักอึ้งของการทำนาไว้ให้ลูกเมียและครอบครัวที่ยังอยู่ ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิตและทำมาหากินต่อไปโดยปราศจากหัวหน้าครอบครัว เป็นบทเพลงที่สะท้อนถึงชีวิตและความผูกพันของขาวนากับท้องนาและวิถีชีวิตชนบทไทยได้อย่างลึกซึ้ง “...หนึ่งต้องแอก ข้าวไถ ใครจะปั้น คราดและไถ หักกลสับัน ไถไม่ไหว คันนาที่กิวใครเล่าจะชุด ดินใส่ ควายน้อยเกิดใหม่ใครจะผูกสนตะพาย...” เป็นคำบอกเล่าของสามัญชนที่ท้อแท้ให้คิดถึง “กฎหมายเพื่อใคร” กฎหมายควรเป็นเครื่องมือที่สร้างความมั่นคงและยุติธรรมให้กับคนทุกชนชั้นในสังคม ไม่ใช่เพียงแค่การบังคับใช้ตัวบทตามลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมและหลักมนุษยธรรมพื้นฐานด้วยตามแนวคิดนิติศาสตร์สังคมวิทยา (Sociological Jurisprudence) ที่มองว่ากฎหมายควรสะท้อนความเป็นจริงและแก้ปัญหาของสังคม เพื่อประโยชน์สูงสุดของคนส่วนใหญ่ บทเพลงนี้จึงพาผู้ฟังให้สัมผัสสภาพปัญหาความเป็นจริงของสังคมชนบทไทยที่กฎหมายและนโยบายของรัฐมักมองข้าม

การมองข้ามกรรมกร หรือชาวนาผู้อยู่เบื้องหลังการเติบโตทางสังคมยังมีปรากฏในบทเพลง “หนุ่มก่อสร้าง” พ.ศ. 2533 โดย พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ (หรือน้าหมู) บทเพลงนี้สะท้อนชีวิตจริงของชนชั้นแรงงานหรือ “กรรมกรก่อสร้าง” ที่ต้องทำงานหนักตรากตรำ “เมืองไทยงามหรือเลี้ยวตุ๊กไก่หรือได้ลม กรรมกรนอนในเพิงโทรม ๆ ซ้อนตะปูเลื่อยคม สร้างฝันให้เราสาวหนุ่มฟ้างามตั้งฝันคือวันแห่งชัย จะอยู่แห่งไหนเสียงเพลงก้องไป กังวาลใส่ม” เนื้อหาบรรยายถึงความยากลำบากในการทำงานกลางแจ้ง สภาพความเป็นอยู่ที่ต้องนอนในเพิงพักชั่วคราว (กรรมกรนอนในเพิงโทรม ๆ) แม้จะต้องสร้างเมืองที่สวยงามตระการตาให้ผู้อื่นแต่ตนเองกลับมีชีวิตที่ลำเค็ญ สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานที่อยู่นอกเหนือการคุ้มครองหรือการเหลียวแลของรัฐและกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสภาพที่พอกที่ไม่ถูกสุขลักษณะและอาจไม่ปลอดภัย ไม่เข้าเกณฑ์มาตรฐานที่กฎหมายควบคุมอาคารหรือกฎหมายแรงงานกำหนด ซึ่งในมุมมองนิติสังคมวิทยากฎหมายที่มีอยู่ (Law in Book) อาทิ กฎหมายแรงงาน กฎหมายประกันสังคม หรือกฎหมายความปลอดภัยในการทำงาน เป็นต้น อาจมีอยู่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในทางปฏิบัติ (Law in Action) กฎหมายเหล่านี้เข้าไม่ถึงหรือบังคับใช้ไม่ได้จริงกับแรงงานเหล่านี้ ตอกย้ำความไม่เท่าเทียม และการด้อยอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจของคนรากหญ้า

3.3 ความเท่าเทียมทางสังคม : เสี่ยงร่ำไรของผู้ทุกชั้นในระบบทุนนิยม

ผู้พิการคือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ซึ่งบทเพลง “ยายสาวงาม” พ.ศ. 2539 ประพันธ์และขับร้องโดย ยืนยง โอภากุล แต่งขึ้นจากเรื่องราวชีวิตจริงของ นางสาวอานงค์ เลิศถวิล หรือ “ยายสาวงาม” วณิพกตาบอดชื่อดังแห่งเมืองสุพรรณบุรี เนื้อเพลงเล่าถึงชีวิตอันลำเค็ญของยายสาวงามที่ตาบอดตั้งแต่อายุน้อย ต้องตระการกำลำบากและหาเลี้ยงชีพด้วยการร้องเพลงขอทาน “วณิพก” (Busker) ซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านอย่างหนึ่ง ต่อมาเมื่ออายุมากขึ้นและถูกกรมประชาสัมพันธ์จับตัวหลายครั้ง ท่านจึงเปลี่ยนมาประกอบอาชีพถือมีดปาดตาลเลาไม้ปั้งไก่แทน เพลงนี้มีเอกลักษณ์คือการนำเอาท่อนเพลงขอทานที่เป็นทำนองพื้นบ้านของยายสาวงามจริง ๆ มาใส่ไว้ในเพลงด้วย อาทิ “ที่ขอทานเขากิน นะฉันไม่อายหรอก อายอดท้องกั้ว หิวไม่ไหว ก็เกิดมาจากบ้านนอก ไกล่คอกนา พอสีซอโถมละตาก็มืดไป เคยมีผิวใหม่เก่า ละเขาก็ตายจาก ต้องตระการกำลำบากไปกันยกใหญ่ เลยขอทานเขากินร้องเป็นศิลปะ อันพ่อแม่ให้มาเป็นมรดกไทย เป็นมรดกตกทอดมาจนแก่เฒ่า จนเดินเหินแข่งเขา ชักจะไม่ไหว แล้วกรมประชาสัมพันธ์เขา ก็จับตัว ว่าขอทานนี้ชั่วขอไม่ได้ ไปติดอยู่สองที่ก็หลายปีอยู่ เลยมานั่งนึกดูก็ชักจะเปลี่ยนใจ ขอทานเขากินละละช่างน่ารำคาญ เลยคว้ามิดปาดตาลไปหลาวไม้ปั้งไก่...” เรื่องราวชีวิตของยายสาวงามสะท้อนให้เห็นถึงความมานะอดทนและคุณค่าของชีวิตคนธรรมดาที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด สอดแทรกมุมมองของกฎหมายที่แยกไม่ออกระหว่าง “ขอทาน” กับ “วณิพก” (เพราะวณิพกคือคนขอทานที่ขี้บ่ล่อมผู้คนด้วยการร้องเพลง หรือบรรเลงดนตรี เป็นการใช้ศิลปะเพื่อแลกกับเงินหรือทรัพย์สิน คำนี้ใช้เรียกผู้ที่ทำการแสดงเพื่อเลี้ยงชีพ ซึ่งแตกต่างจากขอทานทั่วไปที่ขอด้วยการอ้อนวอน)

สอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยมทางกฎหมาย (Legal Realism) ที่มองว่า “กฎหมายที่แท้จริง” คือสิ่งที่ผู้พิพากษาตัดสินออกมาในทางปฏิบัติ กฎหมายไม่ได้อยู่เพียงในตำรา หากแต่อยู่ในการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐผ่าน “ปัจจัยกระตุ้นที่ซ่อนอยู่” (Hidden Stimuli)¹⁰ การตัดสินใจของผู้มีอำนาจ อาทิ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือผู้บังคับใช้และตีความกฎหมายคือตัวกำหนดความยุติธรรมที่แท้จริง ไม่ใช่ตัวบทที่เขียนไว้และประชาชนเข้าใจว่าความยุติธรรมต้องเป็นไปตามตัวบทนั้น เพลงนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นบทเพลงที่กล้าหาญในการนำเสนอประเด็นทางสังคมและการเมืองที่อ่อนไหวที่สุดประเด็นหนึ่งของไทย

การนำเสนอประเด็นทางสังคมของโททศมิตรนั้นให้น้ำหนักผ่านหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ซึ่งส่งผลให้ผู้ฟังสามารถเกิดความรู้สึกร่วมซึ่งเป็นการสร้างจุดสนใจทางอารมณ์ (Emotional Appeals) ผ่านการเล่าเรื่อง (Story telling) อย่างเป็นลำดับขั้นตอนและการใช้คำอุปมา (Metaphor) ให้ถูกใจ (hook) และส่งผลต่ออารมณ์ของผู้รับสาร ทำให้เกิดอารมณ์ร่วมในเหตุการณ์และเข้าใจปัญหาได้ ถึงแม้ว่าผู้ฟังอาจจะยังไม่เคยมีประสบการณ์จริงในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่โททศมิตรต้องการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ที่อาจเป็นปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มให้สังคมในวงกว้างได้รับทราบและมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น¹¹

อีกบทเพลงที่สะท้อนถึงการต่อสู้และไม่สยบยอมต่อความอยุติธรรมจากระบบกฎหมาย และการกระทำของรัฐคือบทเพลง “ยายกุช่า” พ.ศ. 2531 โดย คำร้องและทำนองประพันธ์โดย ยืนยง โอภากุล หรือ แอ๊ด คาราบาว เป็นการบรรยายถึงต่อสู้ของยายไฮที่ถูกมองว่าเป็นคนแปลกของสังคมในเวลานั้น “ยายไฮ ยายไฮ ยายไฮ ชาวบ้านหลักไผ่หลาวยายเป็นบ้า ยายไฮ ยายไฮ ยายไฮ ข้าราชการไทยเขวว่ายายกุช่า...” การต่อสู้ที่ยาวนานกว่า 30 ปีของ “ยายไฮ ชันจันทา” ชาวนาจากอำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อทวงคืนที่ดินทำกินที่จมอยู่ใต้น้ำจากการสร้างเขื่อนห้วยละเห้า เธอพยายามพิสูจน์ว่ากฎหมายที่ประกาศแล้วผิด แต่วิถีชีวิตและความเป็นคนของเกษตรกรคนจนจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องมากกว่ากฎหมายดังกล่าว และการคงอยู่ของเกษตรกรผู้หวงแหนสิทธิในที่ทำกินนั้นเป็นจริงกว่าวิถีทางที่รัฐ และกฎหมายยึดยึดให้เธอ จึงควรค่าแก่การต่อสู้เพื่อทวงคืนวิถีนั้นให้คงอยู่ “...เกิดเป็นชานาชาวไร่ มีผืนดินตายายเป็นมรดก ชีวิตที่เล่นตลกมันมาอยู่กับน้ำกับห้วยละเห้า เมื่อราชการต้องการสร้างเขื่อนโดยไม่ฟังเสียงทัดทานของชานา ยายไฮต้องนอนน้ำตา ชีวิตธรรมดาหลงหาย...” การสร้างเขื่อนห้วยละเห้าเป็นโครงการของรัฐที่อ้างประโยชน์ส่วนรวม หรือการพัฒนาตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ

¹⁰ Jerome Frank, *Law and the Modern Mind* (London Stevens & Sons Limited, 1949), 100-140, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.275269/mode/2up>, accessed December 10, 2025.

¹¹ ชนสนันท์ การัญญ์, “โททศมิตร - เพื่อชีวิต: จิตวิทยาการโน้มน้าวใจกับการสะท้อนประเด็นทางสังคมผ่านดนตรี,” *วารสารดนตรีบ้านสมเด็จฯ* 4, ฉ.2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2565): 113, <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/MusBSRU/article/view/69>, สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

แต่ละยุค แต่หากพิจารณาตามแนวคิดนิติศาสตร์แนววิพากษ์ (Critical Legal Studies - CLS) ซึ่งมองว่าระบบกฎหมายที่เป็นอยู่มิได้เป็นกลาง แต่กลับถูกประกอบสร้างขึ้นโดยชนชั้นนำ หรือโดยรัฐ รัฐใช้หลัก “ประโยชน์สาธารณะ” ในการสร้างเงื่อนไขและเวนคืนที่ดิน ซึ่งไปขัดแย้งกับ “สิทธิในทรัพย์สิน” และ “สิทธิในการทำกิน” ของยายไฮ เพื่อรองรับโครงการพัฒนาที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลจากการเมืองโดยผลประโยชน์และความเสียหายให้แก่คนเล็กคนน้อยอย่างยายไฮ¹² แนวคิดนี้จึงเปิดโปงกฎหมาย และนโยบายรัฐว่าในบางโอกาสเรื่องส่วนรวม หรือประโยชน์สาธารณะก็เป็นเพียงวาทกรรมที่กดทับสิทธิเสรีภาพของชาวบ้านรากหญ้า

4. วิพากษ์จิตวิญญาณแห่งบทเพลงเพื่อชีวิต : บทเพลงแห่งการต่อสู้ทางความคิด

เพลงเพื่อชีวิตไทยหลายเพลงมีเนื้อหาที่มุ่งเน้นการต่อสู้ทางความคิด ปรัชญา และอุดมการณ์ โดยเฉพาะในช่วงประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่สำคัญ เพลงเหล่านี้มักทำหน้าที่เป็นสื่อในการปลุกจิตสำนึก สะท้อนปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม และเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางความคิดมากกว่าการใช้กำลัง มีเนื้อหาที่สะท้อนปัญหาชีวิต ความเหลื่อมล้ำ และความอยุติธรรมในสังคม ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามและติดตามถึงต้นตอของปัญหาที่สะท้อนถึงชีวิตและความยากลำบากของประชาชนรากหญ้า และการตั้งคำถามต่อโครงสร้างสังคมและการเมืองที่ไม่เป็นธรรม บางผลงานเพลงสะท้อนถึงอุดมการณ์สังคมนิยม (Socialism) การต่อสู้เพื่อชนชั้นกรรมาชีพเพื่อประชาชนที่ทุกข์ทนจากระบบชนชั้น อาทิ เพลง “แสงดาวแห่งศรัทธา” พ.ศ. 2506-2507 ซึ่งแต่งโดย จิตร ภูมิศักดิ์ ขณะถูกคุมขัง เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะเพลงปลุกใจที่เน้นความเชื่อมั่นในอุดมการณ์และการต่อสู้ทางความคิดเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ซึ่งเพลงนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความมุ่งมั่นและกำลังใจในการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ โดยมีเนื้อหาเปรียบเทียบกับความหวังและความเชื่อมั่นเป็น “ดวงดาว” ที่ยังคงส่องแสงนำทางแม้ในยามที่แผ่นดินมืดมนหรือเผชิญพายุโหมกระหน่ำ อันเป็นแนวความคิดที่ “โรแมนติก” (Romantic) กล่าวคือเป็นการสร้างอารมณ์โศกซึ่งร่ำพันถึงอุดมการณ์ร่วมกัน ปลุกปลอบกำลังใจขวัญอันละมุนพัฒนาการไปสู่แนวคิดทีุ่ดตัน สุดกร้าวแกร่ง แต่มุ่งกระตุกสำนึกผู้คนโดยแรงให้หันมาพิจารณาสภาพปัญหาสังคม อาทิ บทเพลง “ประเทศกูมี” พ.ศ. 2561 โดย กลุ่มศิลปินแร็ปเปอร์ใต้ดินในชื่อ Rap Against Dictatorship (RAD) บทเพลงนี้พยายามขยายขอบเขตด้านเสรีภาพในการพูดและการแสดงออกในสังคมไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกจำกัดอย่างมากภายใต้รัฐบาลทหาร สื่อถึงความต้องการให้ประชาชนทุกคนหันมาสนใจปัญหาของประเทศร่วมกัน และปกป้องพื้นที่ของตนเองจากการถูกอำนาจอื่นเข้าแทรกแซง ซึ่งแม้ท่วงทำนองจะเป็นเพลงแร็ปตามสมัยนิยม แต่ประเด็นอันแหลมคมในการสะท้อนสังคมนับได้ว่ามีความเป็นเพื่อชีวิตอยู่พอสมควร

¹² ประชาไท, “40 ปี นิติปรัชญา (1) จรัญ โฆษณานันท์: กฎหมายไทยกับอำนาจนิยมเชิงศีลธรรม,” 2562, <https://prachatai.com/journal/2019/02/81212>, สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2568.

ในขณะที่บทเพลงเพื่อชีวิตทำหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ในการเผยสิ่งที่สังคมมองข้าม บัดนี้ควรถึงเวลาแห่งการตื่นรู้ของมวลชน และรัฐที่ควรมีส่วนร่วมกันในการออกแบบประกอบสร้างสังคมที่น่าอยู่สำหรับทุกคนซึ่งการจะไปถึงจุดนั้นอาจต้องพึ่งพาแนวคิดนิติปรัชญาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สังคมแบบวิศวกรรมทางสังคม (Social Engineering) โดย รอสโค พาวด์ (Roscoe Pound)¹³ ที่มองว่ากฎหมายไม่ใช่แค่ชุดของกฎเกณฑ์ที่ตายตัวแต่เป็นเครื่องมือ (Tool) ที่มีชีวิตชีวาและมีพลวัตในการจัดระเบียบและสร้างความสมดุลให้กับผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันในสังคม เปรียบเสมือนวิศวกรที่ใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการสร้างสิ่งก่อสร้างให้แข็งแรงและใช้งานได้จริง นักกฎหมาย อาทิ ผู้พิพากษา หรือผู้ออกกฎหมาย เป็นต้น ก็มีบทบาทเป็น “นักวิศวกรสังคม” ที่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างโครงสร้างสังคมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ให้ได้มากที่สุด โดยให้เกิดการกระทบกระทั่งหรือความสูญเสียน้อยที่สุด

แนวทางการเสียดสีสะท้อนสังคมในบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยเทียบเคียงได้กับเพลงต่อต้านสงครามอเมริกันที่หลายบทเพลง โดยเฉพาะจากยุค 60-70 ที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างโลกเสรีนิยม กับโลกสังคมนิยม การส่งทหารเข้าไปรุกรานเวียดนาม อาทิ "Masters of War" (Bob Dylan) ที่โจมตีผู้มีอำนาจ, "Fortunate Son" (Creedence Clearwater Revival) ที่วิจารณ์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในอเมริกา, "Give Peace a Chance" (John Lennon) และ "War" (Edwin Starr) ซึ่งเป็นเพลงที่ร้องต่อต้านสงครามอย่างชัดเจน เป็นต้น

5. บทสรุป : บทเพลงสะท้อนสังคม “ไปต่อ” หรือ “พอแค่นี้”

นอกจากนักนิติศาสตร์จะต้องร่วมเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสังคมแล้ว ในระหว่างการเดินทางอาจต้องคอยอุด “รอยรั่ว” อันเป็นช่องว่างทางสังคมที่อาจเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไขกลางระหว่างการสร้างระบบซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาและการเดินทางไกล และการจะปฏิบัติดังนั้นได้นักนิติศาสตร์จะต้องมองออกไปรอบตัว โดยมองไปที่สังคม และสนใจต่อปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่อย่างไม่ละเลย ดังที่ผู้เขียนได้พยายามสื่อสารในบทความนี้ว่าแม้แต่บทเพลงก็เป็นร่องรอยที่นักนิติศาสตร์สามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการศึกษาสังคมได้

บทเพลงที่กล่าวถึงประชาธิปไตยในประเทศไทย อาทิ บทเพลง “ประชาธิปไตย” หรือ บทเพลง “มนต์การเมือง” แสดงถึงการแสดงออกของนักการเมืองในการปกครองของโลกเสรีนิยมที่ได้รับอำนาจเข้าไปทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง แต่คุณภาพชีวิตของประชาชนมิได้ถูกพัฒนาเท่าที่ควรเป็น ระบบการเมืองที่ซับซ้อนประชาชนแทบไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ นำไปสู่วิธีคิดของผู้คนที่หันเหสู่ความต้องการล้มล้างปฏินิวัติระบบตามแนวทางนิติสังคมนิยม ซึ่งสะท้อนผ่านบทเพลง “ถั่งโถมโหมแรงไฟ”

¹³ Roscoe Pound, “The scope and purpose of sociological jurisprudence,” *Harvard Law Review* 25, No.6 (April, 1912): 489–516, <https://www.jstor.org/stable/1324775?seq=1>, accessed December 10, 2025.

บทเพลงเพื่อชีวิตที่มีประเด็นเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศซึ่งแฝงแนวคิดนิติศาสตร์แนวสตรีนิยม อาทิ บทเพลง “ผู้หญิง” ที่เรียกร้องให้ผู้คนเข้าใจถึงความไม่เท่าเทียมอันมีที่มาจากเพศสภาวะ และแม้แต่ในสังคมยุคปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ “ผู้หญิง” เพียงเท่านั้นที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมระหว่างเพศ แต่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ก็ถูกลดทอนคุณค่าเพียงเพราะเพศสภาพไม่ได้รับการยอมรับ ซึ่งสะท้อนผ่านบทเพลง “เรากระทบตุ๊ด” แสดงให้เห็นถึงวิถีคิดที่ศิลปินมองข้ามเพศสภาวะไปสู่การเป็นมนุษย์อันเท่าเทียมปราศจากอคติทางเพศตามแนวคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติ

บทเพลงเพื่อชีวิตที่สื่อสารถึงคนจน คนรวยได้แก่บทเพลง “ชานาอาลัย” หรือบทเพลง “หนุ่มก่อสร้าง” สะท้อนแนวคิดนิติศาสตร์สังคมวิทยา ที่มองว่าที่กฎหมายและนโยบายของรัฐมักมองข้าม กฎหมายควรสะท้อนความเป็นจริงและแก้ปัญหาของสังคม เพื่อประโยชน์สูงสุดของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่บทเพลงเพื่อชีวิตซึ่งเรียกร้องความเท่าเทียมทางสังคมดังบทเพลง “ยายสำออง” หรือบทเพลง “ด.ญ.ปรารค์” ฉายภาพให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่กฎหมายมองไม่เห็น “คนเล็กคนน้อย” ของสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำนี้นำไปสู่การทบทวนบทบาทของอาชีพขายบริการทางเพศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (Sex Worker) ในประเทศไทย ที่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากสายตาของสังคม ทั้งบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการดังกล่าวในปัจจุบันยังต้องประกอบอาชีพดังกล่าวด้วยความจำเป็น และจำใจจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจซึ่งสะท้อนมุมมองดังกล่าวในบทเพลง “นางงามตุ๊กกระจก”

บทเพลงเพื่อชีวิตอันสะท้อนถึงกฎหมาย และความยุติธรรมที่อยู่ไกลเกินเอื้อมของคนชายขอบดังบทเพลง “ยุติ-ธรรม” และบทเพลง “ยายกูซ่า” สะท้อนมุมมองแนวคิดนิติศาสตร์แนววิพากษ์ที่มองว่ากฎหมาย และนโยบายรัฐได้ละเลย มองข้าม หรือแม้กระทั่งกดทับสิทธิเสรีภาพของชาวบ้านรากหญ้า และเมื่อใดที่ชาวบ้านลุกขึ้นทวงสิทธิต่อสู้เรียกร้อง รัฐและกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ควรหันกลับมาทบทวนตรวจสอบถึงความผิดพลาด และไม่สมบูรณ์พร้อมของนโยบายและกฎหมายที่มองข้ามคนเล็กคนน้อยไป กระทั่งคืนสิทธิที่ควรได้รับให้กับพวกเขา

เนื้อหาบทความนี้ทำหน้าที่สะท้อนเพลงเพื่อชีวิตได้แต่เพียงบางบทเพลงเท่านั้น อย่างไรก็ตามยังมีบทเพลงอันทรงคุณค่าที่บทความนี้ยังมิได้กล่าวถึง ผู้อ่านสามารถใช้แนวความคิดที่ได้จากบทความนี้เพื่อเป็นการต่อยอดวิพากษ์บทเพลงอื่นได้ กฎหมายที่นักศึกษากฎหมายร่ำเรียนกันในสถาบันการศึกษาสอนเพียงวิธีใช้และตีความให้ตรงตามแบบแผนปฏิบัติเท่านั้น แต่หาได้สั่งสอนถึง “สำนึก” และ “อารมณ์” ไม่ การอยู่ในสังคมของมนุษย์มิได้มีลักษณะ “แข็งทื่อ” แต่ควรมีความยืดหยุ่น สอดรับกับความหลากหลายไปตามสภาวะการณ์แห่งยุคสมัยและบริบทของแต่ละปัญหาที่เกิดขึ้น การศึกษากฎหมายที่ขาดสำนึกจึงไม่ต่างจากการฝึกให้ผู้ศึกษาทำ

“ข้อสอบคนชั่ว” (The Bad Man Test)¹⁴ ที่ฝึกให้ผู้ศึกษามุ่งเน้นสนใจเฉพาะการใช้และตีความเพื่อมุ่งทำนายผลทางกฎหมายจนละเลยแง่มุมอื่น ๆ อาทิ ศีลธรรม ความชอบธรรม ความเหมาะสม ความผิดชอบชั่วดี หรืออุดมการณ์ เป็นต้น เพราะคนทั่วไปอาจมีแรงจูงใจอื่นในการกระทำ หรือไม่กระทำในทางกฎหมายอีกมากมาย เช่น ศีลธรรม ความรับผิดชอบทางสังคม มากกว่าคำตอบที่ปรากฏในแนวคำพิพากษา และองค์ประกอบในห้องเรียน งานสำคัญของการสร้างความเข้าใจกฎหมาย และสังคม ในบางโอกาสเราจึงต้องฟังพาทเพลง และวรรณกรรม อันทรงคุณค่าให้มีส่วนร่วมในการสะท้อน และสร้างสรรค์สังคมต่อไปโดยไม่หยุดยั้งเพียงเท่านี้

การศึกษากฎหมายเชิงนิติสำนักยังคงเป็น “ต้นกล้า” ทางการศึกษากฎหมายในประเทศไทย ที่พยายามเติบโตด้วยการเปิดโลกการรับรู้ให้นักนิติศาสตร์ และผู้คนในสังคมตระหนัก และทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายถึงขั้นระดับ “ปรัชญา” รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ ความเข้าใจต่ออำนาจกฎหมาย และวิธีที่ประชาชนใช้กฎหมาย หรือมีปฏิสัมพันธ์กับกฎหมายในชีวิตประจำวัน ส่วนบทเพลงเพื่อชีวิตที่ผู้เขียนได้วิพากษ์ไปในบทความนี้ก็เปรียบเสมือน “แสงนิติศาสตร์” ที่คอยนำทางนักนิติศาสตร์ผู้ศึกษากฎหมายแนวนิติสำนักในห้วงยามมืดมิด และไร้จุดหมาย คอยเติมเต็มภารกิจของนักกฎหมายมิให้เดินทางโดยลำพัง แต่ก้าวย่างไปโดยมีเปลวแสงทางความคิดคอยชี้แนะให้เห็นถึงความจริงทางสังคม และความท้าทายจากสภาพปัญหาต่ออุดมการณ์ว่านิติศาสตร์ไทยควรดำเนินกิจกรรมของตนไปในทางใด ผู้เขียนหวังว่าแสงนี้จะยังคงแรงกล้าสาดส่องนำทางสังคมไทยไปตลอดกาล

¹⁴ Oliver Wendell Holmes, Jr. “The path of the law,” *Harvard Law Review* 10, No.8 (1897): 591–598, <https://archive.legmt.gov/bills/2023/Minutes/House/Exhibits/230406JUH2.pdf>, accessed December 10, 2025.

บรรณานุกรม

- คชาวุธ ทองไทย. “การศึกษาเพลงเพื่อชีวิตของไทยจากแนวพัฒนาการสู่การวิเคราะห์การประกอบสร้างวาทกรรมทางสังคม.” *วารสารรัฐสมัย* 40, ฉ.2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562): 21.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rusamelae/article/view/225736>. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- จันทร์จิรา บุญประเสริฐ. “จากวันนั้น....ถึงวันนี้ของคนที่ข้ามเพศกับการเกย์ทหาร.” 2567.
<https://thaitga.org/contents?id=176>. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2568.
- จรัญ โฆษณานันท์. *นิติปรัชญาแนววิพากษ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2555.
- ชนสนันท์ การัญญมณี. “ไททศมิตร - เพื่อชีวิต: จิตวิทยาการโน้มน้าวใจกับการสะท้อนประเด็นทางสังคมผ่านดนตรี.” *วารสารดนตรีบ้านสมเด็จฯ* 4, ฉ.2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565): 113. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/MusBSRU/article/view/69>. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- ธัญชัย ไกรเทพ. “วิวัฒนาการของเพลงเพื่อชีวิตจากยุคคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ถึงยุคคณะราษฎร พ.ศ. 2563.” *วารสารดนตรีและศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 5, ฉ.1 (มกราคม – เมษายน 2566): 53.
- ประชาไท. “40 ปี นิติปรัชญา (1) จรัญ โฆษณานันท์: กฎหมายไทยกับอำนาจนิยมเชิงศีลธรรม.” 2562. <https://prachatai.com/journal/2019/02/81212>. สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2568.
- พิทักษ์ ศศิสุวรรณ. “วิพากษ์ปรัชญากฎหมายจีนผ่านวรรณกรรมสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน).” *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์* 7, ฉ.2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2023): 71-90.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/lawcrru/article/view/263902>. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. “พรมแดนความรู้ของการศึกษากฎหมายแนวนิติสำนักในสังคมไทย.” *วารสารนิติสังคมศาสตร์* 8, ฉ.1 (มกราคม-มิถุนายน 2558): 24-25. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/64640/53024>. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- อุนิษา เลิศโตมรสกุล, และอัมณพ ชูบำรุงกุล. *อาชญากรรมและอาชญาวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.
- Jerome Frank. *Law and the Modern Mind*. London Stevens & Sons Limited, 1949.
<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.275269/mode/2up>, accessed December 10, 2025.

Oliver Wendell Holmes, Jr. “The path of the law.” *Harvard Law Review* 10, No.8 (1897): 591-598.

<https://archive.legmt.gov/bills/2023/Minutes/House/Exhibits/230406JUH2.pdf>. accessed December 10, 2025.

Puff. “รัฐนาฏกรรม...เน้นสร้างภาพมากกว่าแก้ปัญหจริง?” 2567. <https://puff-onlinemag.com/editorial/politic-drama>. accessed October 12, 2025.

Roscoe Pound. “The scope and purpose of sociological jurisprudence.” *Harvard Law Review* 25, No.6 (April, 1912): 489-516.

<https://www.jstor.org/stable/1324775?seq=1>. accessed December 10, 2025.